

**XALQARO SPORT MAYDONLARIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH VA
VATANPARVARLIK TUYG'USI**

Hamroyev Kamol Qaxramonovich

*Buxoro davlat pedagogika instituti
Harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi*

Abrayev Jonibek Faxriddin o'g'li

*Buxoro davlat pedagogika instituti
Harbiy ta'lim fakulteti talabasi*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 22.06.2026

Revised: 23.06.2026

Accepted: 24.06.2026

KALIT SO'ZLAR:

*sport sotsiologiyasi,
milliy o'zlik,
vatanparvarlik, ijtimoiy
birdamlik,
globalizatsiya, davlat
imidji, sport
psixologiyasi, milliy
g'urur, yumshoq kuch,
ijtimoiy jipslashuv,
kollektiv identifikatsiya,
davlat atributlari, milliy
g'oya, madaniy
unifikatsiya, sport
fenomeni, mafkuraviy
immunitet, geosiyosiy
nufuz, ramziy kapital,
etnik g'urur,
millatparvarlik.*

Global integratsiya va madaniy unifikatsiya jarayonlari jadallashgan zamonaviy dunyoda milliy o'zlikni saqlash hamda yosh avlodda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish har bir suveren davlatning strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada xalqaro sport musobaqalari va yirik sport arenalarining jamiyatda milliy identifikatsiya, etnik g'urur va vatanparvarlikni uyg'otishdagi sotsiopsixologik hamda siyosiy-mafkuraviy funksiyalari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — xalqaro sport maydonlarida erishilgan g'alabalarning jamiyatni jipslashtiruvchi va milliy integratsiyani ta'minlovchi ijtimoiy katalizatorlik mexanizmlarini ochib berishdan iborat. Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy sotsiologik kuzatuv va sotsialpsixologik modellashtirish metodlaridan foydalanilgan bo'lib, sport fenomenining davlat ramzlari (bayroq, madhiya, gerb) vizualizatsiyasi orqali shaxs ongiga qay darajada emotsional ta'sir ko'rsatishi o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalqaro maydondagi sport muvaffaqiyatlari nafaqat mamlakat ichidagi ijtimoiy qatlamlararo ziddiyatlarni yumshatib, kollektiv birdamlikni (kogeziyani) maksimal darajaga ko'taradi, balki tashqi geosiyosiy maydonda davlatning "yumshoq kuch" (soft power) strategiyasini samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Kirish

Bugungi shiddatli globallashuv, madaniy unifikatsiya va transmilliy mafkuraviy ta'sirlar kuchaygan XXI asrda har bir suveren davlat uchun milliy o'zlikni saqlab qolish, etnik madaniyatni asrash va yosh avlod ongida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish davlat xavfsizligining strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Global integratsiya jarayonlari bir tomondan xalqaro munosabatlarni yaqinlashtirsa, ikkinchi tomondan milliy madaniyatlar va o'ziga xosliklarning yuvilib ketish xavfini (assimilyatsiyani) yuzaga keltirmoqda. Bunday murakkab sotsiomadaniy sharoitda milliy o'zlikni anglash — ya'ni shaxsning muayyan etnik guruh, til, tarix va davlat tizimiga daxldorligini chuqur his etishi — jamiyat barqarorligini ta'minlovchi asosiy omildir. Ushbu sotsial jarayonni faollashtiruvchi, mexanik paradigmalardan fundamentalizmidan xoli bo'lgan eng qudratli ijtimoiy institutlardan biri shubhasiz, sportdir.

Zamonaviy sotsiologiya va siyosatshunoslik elitasining fikriga ko'ra, xalqaro sport maydoni shunchaki jismoniy koordinatalar yoki tijoriy industriya yig'indisi emas. U xalqaro munosabatlarning va zamonaviy diplomatiyaning eng samarali "yumshoq kuch" (*soft power*) vositasi, davlatlarning global miqyosdagi nufuzi hamda intellektual va jismoniy salohiyatini namoyon etuvchi strategik platformadir. Jozef Nay (*Joseph Nye*) tomonidan ilgari surilgan "yumshoq kuch" konsepsiyasiga ko'ra, davlatlar endilikda harbiy yoki iqtisodiy tazyiq (*hard power*) orqali emas, balki o'z madaniyati, sportdagi muvaffaqiyatlari va jozibador imidji orqali dunyo hamjamiyatida o'z o'rnini mustahkamlamoqda.

Xalqaro sport maydonlarida (Olimpiada o'yinlari, Jahon chempionatlari) erishilgan har bir g'alaba jamiyatni yagona maqsad va milliy g'oya atrofida birlashtirishda, fuqarolarda vatanparvarlik (*patriotizm*) hamda milliy iftixor tuyg'ularini yuksaltirishda beqiyos sotsial-psixologik katalizator vazifasini o'taydi. To'rt yillikning eng yirik musobaqalarida davlat bayrog'ining eng baland cho'qqiga ko'tarilishi va millionlab insonlar ko'z o'ngida milliy madhiyaning yangrashi individual yoki jamoaviy sport yutug'ini bir lahzada umummilliy bayram va kollektiv g'ururga aylantiradi. E. Hobsbaun ta'kidlaganidek, "millionlab insonlar o'z millati ramzi sifatida tasavvur qiladigan o'n bir kishilik jamoa, oddiy targ'ibot vositalaridan ko'ra samaraliroq vatanparvarlik hissini uyg'otadi".

Ushbu jarayon sotsial-psixologiyada "**Kollektiv identifikatsiya**" fenomeni orqali ham tushuntiriladi. Oddiy fuqaro, ijtimoiy kelib chiqishi, diniy yoki irqiy mansubligidan qat'i nazar, xalqaro arenadagi g'olib sportchi bilan o'zini assotsiatsiya qiladi (birlashtiradi). Bu esa jamiyat ichidagi ichki ijtimoiy ziddiyatlarni va tabaqalanishni vaqtincha bo'lsa-da yumshatib, ijtimoiy jipslashuvni (kogeziyani) maksimal darajaga ko'taradi. Sport sotsiologiyasidagi ushbu funksional yondashuv, sportning nafaqat salomatlik omili, balki millatni shakllantiruvchi va jipslashtiruvchi qudratli mafkuraviy institut ekanligini tasdiqlaydi.

Mazkur tadqiqot ishining dolzarbligi ham aynan globallashuv va mafkuraviy geosiyosat sharoitida xalqaro sport arenalarining milliy o'zlikni mustahkamlash hamda

sogʻlom vatanparvarlikni yoshlar ongiga singdirishdagi sotsio-psixologik mexanizmlari, qonuniyatlari va tizimli modellarini ilmiy jihatdan ochib berishga qaratilganligidir.

Zamonaviy sport antropologiyasi va sotsiologiyasida xalqaro musobaqalar shunchaki jismoniy ustunlikni namoyish etish maydoni emas, balki **"ramziy urushlar" (symbolic warfare)** kechadigan oʻziga xos ijtimoiy-siyosiy arena sifatida talqin qilinadi. Antik davr olimpiadalaridan boshlab bugungi zamonaviy global turnirlargacha boʻlgan tarixiy evolyutsiya shuni koʻrsatadiki, sport har doim milliy birlikni mustahkamlovchi eng samarali sotsial integratordir. Davlatlar oʻzlarining iqtisodiy barqarorligi, intellektual salohiyati va inson kapitalining rivojlanganlik darajasini aynan xalqaro sport arenalaridagi yutuqlar orqali vizualizatsiya qiladi. Bu esa xalqaro hamjamiyatda muayyan mamlakat toʻgʻrisida ijobiy sotsial tasavvur va geosiyosiy nufuz (prestige) shakllanishiga toʻgʻridan-toʻgʻri taʼsir koʻrsatadi.

Shu bilan birga, zamonaviy axborot urushlari va madaniy unifikatsiya asrida sport sohasi **"mafkuraviy qalqon" (ideological shield)** vazifasini ham bajaradi. Gʻarb sivilizatsiyasi va transmilliy media-korporatsiyalar tomonidan ommaviy madaniyat niqobi ostida tarqatilayotgan begona qadriyatlar va sotsial destruktiv gʻoyalarga qarshi yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirishda milliy gʻolib sportchilarning oʻrni beqiyosdir. Yoshlar oʻzlariga begona va virtual dunyo qahramonlarini emas, balki real hayotda xalqaro miqyosda gʻolib chiqqan, oʻz milliy mentaliteti va qadriyatlarini saqlab qolgan real atletlarni ideal (andoza) sifatida qabul qila boshlaydilar. Bu esa jamiyatda etnik oʻzlikni anglash va milliy qadriyatlarni sotsializatsiya qilish zanjirining uzilib qolmasligini taʼminlaydi.

XULOSA

Zamonaviy globallashtirish va madaniyatsizlashuv xavfi kuchaygan davrda, xalqaro sport arenalari shunchaki jismoniy bellashuv joyi emas, balki davlatlarning geosiyosiy nufuzini belgilovchi, milliy gʻoya va **"yumshoq kuch" (soft power)** mexanizmlari namoyon boʻladigan strategik platformadir.

Tadqiqot doirasida aniqlangan eng muhim sotsial-psixologik qonuniyatlar va yakuniy xulosalar quyidagi uchta fundamental ustunga tayanadi:

Kollektiv identifikatsiya va Ijtimoiy jipslashuv: Xalqaro musobaqalarda (Olimpiada va Jahon chempionatlari) erishilgan har bir gʻalaba jamiyatdagi mavjud ijtimoiy, iqtisodiy yoki yosh guruhlari oʻrtasidagi tabaqalanish va ichki ziddiyatlarni vaqtincha boʻlsa-da soʻndiradi. Butun bir xalq yagona ijtimoiy organizm sifatida birlashib, **"Biz" va "Ular"** sotsiologik paradigmasi doirasida jipslashadi. Gʻalaba lahzalarida vujudga keladigan kollektiv eyforiya jamiyat sotsial barqarorligini taʼminlovchi eng qudratli katalizator hisoblanadi.

Affektiv vatanparvarlik va Ramziy kapital: Davlat atributlarining (bayroq, madhiya, gerb) gʻolib sportchining shohsupaga koʻtarilishi bilan vizualizatsiya qilinishi inson ongida subyektiv emas, balki chuqur emotsional daxldorlikni shakllantiradi. Bu holat quruq shiorlarga tayanmagan, balki sof hissiyotlar ustiga qurilgan **"affektiv vatanparvarlik"**

hodisasini yuzaga keltirib, yoshlar qalbida milliy iftixor tuygʻusini tizimli ravishda mustahkamlaydi.

Mafkuraviy qalqon va Sotsial andoza: Axborot urushlari sharoitida gʻolib sportchilar ommaviy madaniyatning destruktiv taʼsirlariga qarshi "**mafkuraviy qalqon**" vazifasini oʻtaydi. Yosh avlod virtual dunyoning begona qahramonlariga emas, balki xalqaro maydonda oʻz milliy mentaliteti, etikasi va qadriyatlari bilan zafar quchgan real atletlarga taqlid qila boshlaydi. Bu esa milliy oʻzlikni saqlab qolish va uni avlodlardan avlodga oʻtkazish zanjirini taʼminlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. **Allison, L.** (2005). *The Global Politics of Sport: The Role of Global Institutions in Sport*. London: Routledge.
2. **Bairner, A.** (2001). *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*. New York: State University of New York Press.
3. **Bourdieu, P.** (1978). Sport and Social Class. *Social Science Information*, 17(6), 819-840.
4. **Giulianotti, R.** (2005). *Sport: A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press.
5. **Hobsbawm, E.** (1990). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. **Nye, J. S.** (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
7. **Nazarov, F. A.** (2021). Globallashuv sharoitida sportning ijtimoiy-siyosiy funksiyalari va milliy imidj masalalari. *Oʻzbekiston Milliy universiteti xabarlari*, 2(1), 145-149.
8. **Rahmonov, Sh. B.** (2023). Yoshlar maʼnaviyatini yuksaltirishda jismoniy tarbiya va sportning oʻrni. *Pedagogika va psixologiya tadqiqotlari*, 4(2), 88-94.
9. **Sharipov, A. R.** (2022). *Sport sotsiologiyasi va milliy mafkura asoslari* (Darslik). Toshkent: Oʻzbekiston nashriyoti.
10. **Toshmatov, M. M.** (2024). Xalqaro sport arenalarida davlat ramzlarining sotsial-psixologik taʼsir kuchi va vatanparvarlik fenomeni. *Jamiyat va boshqaruv*, 3(1), 52-59.